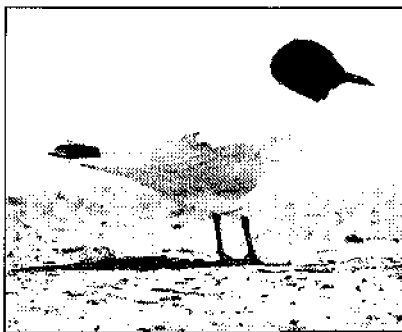

DE DWERGMEEUW

Henk van den Brink

Vrij geregeld vragen mensen wanneer onverhoopt het onderwerp vogels ter sprake komt, wat mijn favoriete vogelsoort is. Een eenduidig antwoord kan ik ze daarop niet geven. Niet dat ik geen voorkeuren heb: er zijn wel soorten die mij meer aanspreken dan andere, vogels die me elke keer weer 'iets doen', ook al heb ik ze tientallen of honderden malen eerder gezien. Een soort die zeker in mijn top tien van mooiste vogels van Nederland voorkomt is de dwergmeeuw.

Meeuwen vormen in het algemeen niet een erg populaire soortgroep onder vogelaars, in tegenstelling tot bijvoorbeeld roofvogels: misschien zijn ze wat te ordinair. Ik hou echter wel van meeuwen. Het zijn elegante vogels, meestal uitgevoerd in stemmig wit, grijs en zwart, subtiel aangevuld met een enkele felle tint, meestal geel of rood, aan snavel en poten. Bovendien zijn het ware vliegkunstenaars.

De eerste keer dat het goed tot me doordrong hoe mooi de dwergmeeuw is, was in 1977 op een mooie voorjaarsdag in mei. Boven het water van de Hoornse Plas, waar toen nog geen mensen, maar eenden en meerkoeten zwommen, vlogen drie meeuwen rond, die kennelijk bezig waren insecten van het wateroppervlak te pikken. Op het eerste gezicht leken het kokmeeuwen: grijs van boven, wit van onderen en een donkere kop. Ze leken echter kleiner, meer gedrongen en ze vlogen anders: lichter, gracieuzer. Bovendien waren hun koppen niet chocoladebruin zoals bij de kokmeeuw, maar echt zwart. De onderzijde van de vleugels was ook anders: donker, bijna zwart, met een

witte achterrand. Ook het grijs van de bovenvleugels was wit omlijst en het zwart aan de vleugeltoppen van de kokmeeuw ontbrak. Wat toen voor het eerst tot me doordrong was dat de onderzijde niet witwas, zoals bij de meeste meeuwen het geval is, maar een onwaarschijnlijk mooi zachtrose. Een schitterende combinatie met het helder rood van snavel en poten. Het waren alle drie volwassen vogels. Eerstejaars dwergmeeuwen zijn minder spectaculair gekleurd, ze missen het rose en poten en snavel zijn zwart. Toch vind ik ze ook erg mooi, met hun karakteristieke zwart-witte zig-zag patroon op de vleugels.

Broedgebied

Als trekvogel is de dwergmeeuw in ons land een vrij gewone verschijning, maar als broedvogel is hij erg zeldzaam. De enige plek in Nederland waar de laatste jaren een min of meer stabiele broedbevolking is gevestigd is de Lauwersmeer. In 1972, drie jaar na de afsluiting, broedden er de eerste dwergmeeuwen, zeven paar. Daarna nam het aantal geleidelijk toe tot een maximum van 61-62 paar in 1978. In de volgende jaren lag het aantal wat lager, meestal zo rond de 40 paar.

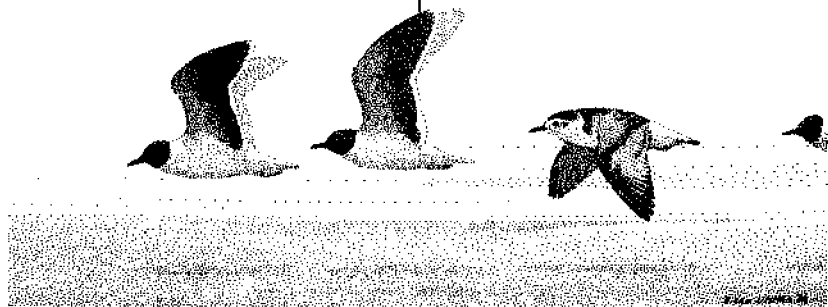
De eigenlijke broedgebieden van de dwergmeeuw liggen een flink eind bij ons vandaan, in Zuid-Finland en het aansluitende deel van Europees Rusland en verder in Siberië. In Noordwest-Europa duikt de soort soms her en der op, onder andere in Zweden, Denemarken en West-Duitsland. Meestal gaat het dan maar om een enkele broedkolonie. Het lijkt erop dat de dwerg-

meeuw gemakkelijk nieuwe gebieden koloniseert, maar er vervolgens geen vaste grond onder de voeten krijgt.

In Nederland werd het broeden pas in 1942 met zekerheid vastgesteld, toen minstens vijftien broedparen aanwezig waren in de Lindevallei in Zuidoost-Friesland. Tot 1956 hebben bijna jaarlijks dwergmeeuwen in Friesland gebroed, in de Lindevallei, bij Bantega, Nijetrijne en Schoterzijl en buitendijks bij Laaxum. In 1967 en 1968 broedden ze op de Workumerwaard. Daarna verdwenen ze als broedvogel uit Friesland om een paar jaar later in de Lauwersmeer weer op te duiken. In 1971 vestigden ze zich ook in Oostelijk Flevoland, maar daar werd slechts tot en met 1974 met zekerheid gebroed.

Lauwersmeer

De broedvogels van de Lauwersmeer werden jarenlang nauwgezet gevolgd door Jan Veen, die hierover onder andere in Noorderbreedte 1978-5 publiceerde. Ze broedden soms in één kolonie, maar meestal in meerdere kleine kolonies, variërend van één tot dertig broedparen. Alle kolonies lagen dicht bij het water, op eilandjes of schiereilanden. Deze geïsoleerde ligging dient waarschijnlijk om de kans op het verschijnen van niet-vliegende roofvijanden als ratten en wezels te verkleinen. Het broedbiotoop in de Lauwersmeer week nogal af van wat voor de dwergmeeuw gebruikelijk schijnt te zijn. Alle nesten werden op droge bodem met spaarzame, lage begroeiing gevonden, soms zelfs in vrijwel onbegroeid terrein. Meestal broeden dwerg-

meeuwen in moerassen of moerasachtige gebieden (venen, natte graslanden); in een dergelijke omgeving werden ze in Friesland aangetroffen en daar werden ook nesten op drijvende vegetatie gevonden.

Wél gebruikelijk is het nestelen in de onmiddellijke nabijheid van kokmeeuw- of sternkolonies, zoals in de Lauwersmeer steevast gebeurde. Vaak broedden ze midden in een visdievenkolonie, die op zijn beurt weer aan de rand van een kokmeeuwenkolonie gevestigd was. Men neemt gewoonlijk aan dat dit gedrag, dat ook andere soorten vertonen—onder andere de eender in deze serie behandelde geoorde fuut—ingegeven wordt door de bescherming die de felle meeuwen en stems bieden tegen roofvijanden. In het geval

van onze dwergmeeuwen klopt er dan echter iets niet. In al die jaren dat ze in de Lauwersmeer broeden zijn ze er namelijk zelden in geslaagd om jongen groot te brengen. Ze legden wel eieren en die kwamen meestal ook uit, maar vrijwel steeds werden de jongen opgegeten, voor een groot deel door diezelfde kokmeeuwen die geacht werden bescherming te bieden. Toch zochten de dwergmeeuwen elk jaar weer hun nabijheid.

Dat kokmeeuwen eieren en jongen van andere vogels roven is geen ongewoon verschijnsel. We mogen echter aannemen dat het voordeel van de bescherming van het broeden in de buurt van kokmeeuwen in een normale situatie ruimschoots opweegt tegen het nadeel van eventueel eier- of kuikenverlies. In de

geen sprake, en waarschijnlijk zit hem dat in de leeftijd van de hier broedende dwergmeeuwen. Jan Veen ontdekte dat de meeste dwergmeeuwen onvolwassen (derdejaars) vogels waren. Dat was elk jaar zo: dat betekent dat er ieder jaar voor het grootste deel weer andere dwergmeeuwen waren die voor het eerst van hun leven broedden en dus weinig ervaring hadden. Daardoor waren ze waarschijnlijk niet in staat hun jongen effectief te verdedigen. Meermalen werd waargenomen hoe de jongen flinke einden bij de ouders vandaan liepen en soms wel een uur weg bleven. Omdat de dwergmeeuwen zoals gezegd in tamelijk open terrein nestelden, waren de jongen zo een gemakkelijke prooi voor rovers. Meestal waren dit kokmeeuwen, maar ook zilvermeeuwen en torenvalken leverden een bijdrage. Ringen van dwergmeeuwen zijn in braakballen van torenvalken teruggevonden.

In 1982 en 1983 was het broedsucces wat groter en in deze jaren bleken dan ook meer volwassen vogels te broeden. Daar komt bij dat de jongen nu beter beschermd waren doordat de vegetatie hoger geworden was. Een onopgelost raadsel blijft natuurlijk waarom de dwergmeeuwen zich destijds op zulke ongebruikelijke en blijkbaar ook nog onvoordelige plekken vestigden.

Over de leeftijdsopbouw in andere dwergmeeuwkolonies is niets bekend. Als alle incidentele West-Europese kolonies hoofdzakelijk uit jonge vogels zouden bestaan (en dat is niet onwaarschijnlijk, want als de oude vogels de oude gebieden in beslag nemen, moeten de jongen naar iets nieuws uitzien), zou dat mede de verklaring kunnen zijn voor het feit dat dwergmeeuwen zich hier nooit definitief kunnen vestigen. Immers, hoe kan een populatie die nauwelijks jongen voortbrengt blijven bestaan?

Trekvogels

Op trek komen dwergmeeuwen meer voor dan als broedvogel. Meestal worden ze gezien langs de Noordzeekust, in het waddengebied en op en rond het IJsselmeer. In het binnenland zijn ze schaarser maar kun je ze toch bij allerlei meren en plassen aantreffen. De voorjaarstrek speelt zich vrijwel geheel in mei af; de najaarstrek vindt over een langere periode plaats. In het binnenland en boven het IJsselmeer worden ze vooral in augustus gezien, terwijl de trek zich aan de kust in oktober en november afspeelt. Ook 's winters zijn er wel dwergmeeuwen, maar ze worden dan gewoonlijk weinig gezien omdat ze een zwerfend bestaan leiden op zee. Het zijn dan dus echte 'zeemeeuwen'. Stadsvogels zoals kokmeeuwen zullen ze wel nooit worden, daarvoor zijn ze te gespecialiseerd in hun voedselkeuze. Eten kokmeeuwen alles wat eetbaar is, dwergmeeuwen beperken zich tot insecten en kleine aan het wateroppervlak levende visjes.

Jonge dwergmeeuw

